

*Богданов Леонід Владиславович,
генеральний директор
ДП «Інформаційні судові системи»*

СУЧАСНІ ТЕХНОЛОГІЇ В СУДОЧИНСТВІ: ВІД ЕЛЕКТРОННОГО ДОКУМЕНТООБІГУ ДО ЕЛЕКТРОННОГО СУДУ

У сучасних умовах відбувається перехід до реального електронного документообігу, запроваджується ряд систем, які можуть дати ефект суттєвої економії бюджетних судових коштів на поштових відправленнях. У першу чергу йдеться про так званий електронний суд, основною ідеєю якого є оперативність інформування сторін судового процесу, гарантованість такого інформування.

Сучасне законодавство про адміністративний процес дозволяє це робити. Підготовлено проекти змін до процесуальних кодексів інших юрисдикцій щодо запровадження відправки документів електронною поштою сторонам процесу.

Ведучи мову про економічний ефект, необхідно розуміти, що вартість поштових відправлень у цілому по державі щорічно складає більше 100 млн грн, які витрачає державний бюджет на відправку. Навіть якщо йдеться про добровільну згоду сторони на відправлення їй процесуальних документів в електронному вигляді, це практично — лише 50% відправлень. Тобто ціна питання — 50 млн гривень.

У частині господарського процесу вже настав той час, коли держава дійсно може зобов'язати всіх юридичних осіб отримати електронні адреси. Для цього нашим підприємством зареєстровано спеціальний портал mail.gov.ua, на якому безкоштовно видають-

ся електронні адреси в рамках пілотного впровадження електронного суду. Стівідсоткове покриття юридичних осіб дасть суттєву економію і гарантоване підтвердження доставки електронного листа до сторони процесу, виключаючи втрату документів під час їх надсилання сторонам процесу, яка на сьогодні складає 15—20%.

Друга складова електронного суду — це СМС-повідомлення. Третьою складовою є обмін між системами. На сьогодні мають місце спроби налагодити таку систему обміну між Міністерством доходів і зборів України та судовою системою в частині отримання в першу чергу інформації з реєстру фізичних осіб і направлення процесуальних документів судової інформаційної системи.

Важливою складовою проекту «Електронний суд» виступає система відеоконференцзв'язку. Ключовим завданням, після запровадження цієї системи, стане впровадження системи ідентифікації особи, яка працює в режимі відеоконференції. Це завдання протягом півроку буде вирішено шляхом застосування електронно-цифрового підпису.

У системі відеоконференцзв'язку ще одним результатом, який можливо отримати, є значне скорочення відвідувачів у судах, значне скорочення витрат, у першу чергу на

відрядження державних службовців, значні скорочення втрат часу.

Актуальним завданням, яке необхідно вирішити найближчим часом, є наповнення бази даних реальними документами. Сьогодні вкрай важливо запровадити виготовлення і збереження в системі «Діловодство» реальних процесуальних документів, які видаються сторонам. Це буде черговим революційним кроком у розвитку нашої системи — реєстр судових рішень перестане бути формальним інформаційним ресурсом, він стане реальним електронним архівом.

Окремо хочу звернути увагу на те, що побудова та підтримання у робочому стані віртуального інформаційного ресурсу, здатного забезпечити можливість безперервного комфортного спілкування його користувачів, якразвим прикладом якого є соціальні мережі, — непросте управлінське та програмістське завдання.

Слід зазначити, що цілком логічним і зрозумілим у контексті розвитку процесу спілкування користувачів такої мережі є їх об'єднання за певними ознаками, в тому числі й професійними, а отже — виникнення потреби у суто професійних соціальних мережах.

Сьогодні професійні соціальні мережі щоденно використовуються представниками різних сфер діяльності. Виникає закономірне питання: наскільки корисними такі ресурси можуть бути саме для правників, зокрема суддів і працівників судів, а також чи існують перспективи розвитку таких мереж.

На жаль, групи юристів у соціальних мережах наразі далекі від того, щоб по-справжньому згуртувати професійну спільноту.

Спільноти правників, які існують на сьогоднішній день в українському сегменті таких соціальних мереж, як LiveJournal, Twitter, а також Facebook і «ВКонтакте» мають неоднакову популярність у кожному з наведених ресурсів. Рівень популярності, а отже, — й зацікавленості користувачів, залежить насамперед від обсягу охопленої аудиторії, а також функціональності й спрямованості таких ресурсів. Так, наприклад, Twitter не призначений для повної презентації профілю користувача, натомість ідеально

пристосований для створення стислих, лаконічних інформаційних повідомлень — викладення подій із залу судових засідань, наведення посилань на нормативні акти разом зі стислими коментарями.

Для порівняння, відкрита група Юристи.ua, що знаходиться у соціальній мережі «ВКонтакте», налічує близько 20 тисяч учасників і, крім суто професійного, містить також незначний обсяг розважального контенту. Цікавою особливістю цієї спільноти є наявність так званих регіональних груп, тобто сторінок, що об'єднують правників за регіональним принципом і містять інформацію про події та проблемні питання — нецікаві та невідомі на всеукраїнському рівні, але актуальні на рівні місцевого. Крім того, у зазначеній соціальній мережі існує сторінка юридичної спільноти «Клуб юристів України», яка налічує понад 26 тисяч користувачів.

На жаль, на сьогодні в Україні по-справжньому якісних юридичних профілів у соцмережах мінімум — а наявні часто наповнюються не тим, чим би мали. Основною причиною, на наш погляд, є надання особами, які їх ведуть, переваги власним силам та обмежене залучення висококваліфікованих фахівців, а також відсутність професійної розкрутки і якісного наповнення сторінок.

Тому необхідність створення суто професійних соціальних мереж у правничій сфері, наповнених якісним контентом, корисним для користувачів, є актуальним проблемним питанням сьогодення, оскільки потреби юридичної спільноти, зокрема суддів і працівників апаратів судів, у спілкуванні та обміні досвідом звичайні соціальні мережі явно не задовольняють.

Існує думка, що правові соціальні мережі є додатковим засобом комунікації, який дозволяє представникам юридичної спільноти обмінюватися ідеями, обговорювати правові проблеми та допомагає у професійній діяльності. Так, наприклад, судді можуть підказати один одному, як правильно вирішити ту чи іншу справу.

Однак у багатьох випадках у користувачів викликає занепокоєння питання захищеності

ності інформації, яку вони залишають у такій мережі. До того ж приєднання до віртуального спілкування потребує додаткової реєстрації користувача, пов'язаної з наданням інформації особистого характеру, що є незручним, а у деяких випадках неприйнятним для потенційних нових членів віртуальної спільноти, особливо суддів, хоча багато хто з них активно користується можливостями таких правових інтернет-ресурсів, як «Юридична практика», «Судово-юридична газета», «Закон і бізнес»; зокрема, ознайомлюються з новинами на порталі «Юридична практика», у тому числі — про прийняття нових законодавчих актів, а в разі потреби переходять на відповідний офіційний сайт, де безпосередньо міститься цей документ.

З викладеного вбачається наявність суттєвої перешкоди для залучення нових учасників до кола користувачів юридичних соціальних мереж: попри потребу в такому зручному сучасному засобі спілкування потенційні користувачі, перш за все судді, відмовляються приєднуватись до спільноти соціальної мережі через необхідність залишати при реєстрації інформацію особистого характеру шляхом заповнення реєстраційної анкети. І навпаки, охоче користуються мережевими ресурсами, участь у яких передбачає або надання мінімуму персональних даних при реєстрації, або не передбачає цього взагалі. Тобто потенційні користувачі професійної мережі прагнуть максимальної анонімності та захищеності власних персональних даних від стороннього доступу.

Відтак виникає запитання, чи можливо технічно створити професійну соціальну мережу, учасниками якої були б виключно судді та працівники апаратів судів, за обов'язкової умови захисту персональних даних учасників і запобігання потраплянню до кола спільноти такої мережі випадкових осіб.

Вирішити це питання позитивно виявилось цілком можливим — у результаті системної кропіткої праці Державного підприємства «Інформаційні судові системи» створено соціальну мережу «Феміда» — інтернет-ресурс для спілкування перш за все суддів і працівників суду. Розробники цього

мережевого ресурсу змогли поєднати можливість неформального спілкування фахівців правової галузі з можливістю одночасного обговорення актуальних проблем судочинства, що дозволяє користувачам висловлювати свою думку з питань, які є предметом обговорення у цьому професійному аналізі звичайної соціальної мережі. Професійна мережа «Феміда» дає можливість проводити не лише обговорення проблемних питань, а й здійснювати обмін ідеями, думками, правовими позиціями, висловлювати критичні зауваження. І здійснювати це як індивідуально, так і шляхом створення віртуальних груп для участі в роботі мережі.

«Феміда» поєднує інформаційну безпеку із зручністю і легкістю доступу до мережі потенційних користувачів. Йдеться не про надання можливості всім без винятку бажаючим стати повноправним учасником діалогу — це може спричинити переповненість юридичного майданчику випадковими особами, які своїми ненавмисними чи свідомими діями можуть, наприклад, негативно вплинути на результати обговорень певних питань (так зване інтернет-хуліганство). У даному випадку йдеться не про звичайну соціальну мережу, а ресурс, розрахований на певне коло користувачів, тому цілком необхідним є надання можливості бажаючим правникам стати повноправними учасниками діалогу шляхом заповнення анкети учасника, яка виключає анонімність основних даних користувача, та здійснення адміністрацією ретельного моніторингу інформації, яку користувач надає до соціальної мережі, з метою своєчасного реагування на порушення ним правил користування цим ресурсом.

Виникають слушні запитання: чи не відверне така легкість доступу до персональних даних потенційного користувача, чи варто надавати кожному з учасників можливість доступу до персональних даних співрозмовника у мережі, навіть без його згоди, в тому числі до його фотознімків, місця роботи, посади, прізвища тощо, і чи можливе збереження анонімності учасників діалогу.

Чи можливе формування кола учасників діалогу залежно від тематики обговорювано-

го проблемного питання та забезпечення участі в обговоренні лише тих осіб, яких безпосередньо стосується це питання?

Спробуємо запропонувати шляхи вирішення зазначених проблем на прикладі системи господарських судів.

Доцільним було б визначити в кожному із судів усіх інстанцій відповідальну особу з працівників апарату, яка б створила у професійній мережі «Феміда» відповідні групи конкретного суду на правах адміністратора цих груп — окремо для суддів та окремо для працівників апарату суду. Другий етап — надання можливості повного доступу до анкет учасників та їх персональних сторінок — а отже й до їх персональних даних — лише відповідальним працівникам Державного підприємства «Інформаційні судові системи», які здійснюють реєстрацію нових учасників і надають їм доступ до мережі. Також доцільним є надання можливості доступу до персональних даних учасника інших користувачів лише за його згодою. При заповненні анкети під час реєстрації кожному з учасників необхідно давати нік-нейм — ім'я, під яким його будуть бачити інші учасники мережі. При цьому конфігурація такого нік-нейму для суддів не має візуально відрізнятися від конфігурації нік-нейму інших користувачів, зокрема працівників апарату суду.

Це, по-перше, забезпечить збереження певної анонімності користувачів, а по-друге — зробить можливим контроль з боку адміністрації Державного підприємства «Інформаційні судові системи» за поведінкою кожного учасника професійної соціальної мережі.

Слід залишити за користувачами-суддями право доступу як до груп суддів, так і до груп інших учасників, з правом пропонувати теми для обговорення, за відсутності прав доступу до груп суддів інших категорій користувачів. Викладене, по-перше, дасть можливість суддям поспілкуватися та дізнатися думки чи ідеї не лише рівних за статусом співрозмовників, а по-друге, за бажанням, обмежити доступ до діалогу осіб, яких, на думку ініціатора обговорення, запропоно-

ване питання не стосується. Наприклад, за вказаних умов можна організувати виключно за участю суддів дискусію з обговорення таких питань, як проект Кодексу суддівської етики, оплата праці суддів, доцільність впровадження кваліфікаційних класів суддів залежно від стажу та результатів роботи, проблемних питань застосування норм матеріального і процесуального права тощо. А за необхідності винести будь-яке питання на обговорення й інших груп користувачів із збереженням конфіденційності розглянутих у групі суддів пропозицій, як з перелічених тем, так і з будь-яких інших, наприклад щодо доцільності й розміру виплати стипендій учасникам спеціальної підготовки кандидатів на посаду судді вперше, питання удосконалення структури суду, покращення організації роботи, матеріально-технічного забезпечення судів.

Третім етапом є надання зазначеній вище відповідальній особі — адміністратору права пропонувати теми для обговорення для груп суддів виключно за погодженням або дорученням керівництва суду, а для груп працівників апарату — за погодженням або дорученням керівництва апарату суду. До обов'язків цієї відповідальної особи слід також віднести систематичний моніторинг розділу «Форум» професійної мережі «Феміда» з метою виявлення найбільш цікавих та актуальних тем для обговорення, запропонованих користувачами у форматі загального доступу, та запрошення до участі у дискусії членів створених ним груп користувачів.

Разом з тим, усе викладене, на наш погляд, буде мати сенс у разі підвищення рівня зацікавленості потенційних користувачів у приєднанні до кола учасників мережі, а також при регулярному відвідуванні користувачами професійної соціальної мережі «Феміда». Практична реалізація зазначеного передбачає не лише пасивне очікування надання користувачами цікавих і актуальних тем, новел законодавства чи дискусійних прикладів судової практики, а й в активній участі адміністрації ресурсу в наповненні віртуальної дискусійної площадки такою інформацією.

Одним із напрямів вказаної діяльності має стати створення адміністрацією професійної мережі окремого підрозділу, відповідального за наповнення так званої стрічки новин. До обов'язків такого підрозділу необхідно віднести: по-перше, регулярний систематичний моніторинг офіційних сайтів органів законодавчої, виконавчої та судової влади, що дозволить оперативно розміщувати у професійній мережі «Феміда» найсвіжішу офіційну інформацію щодо подій, заходів, нормативних документів з посиланням на першоджерела такої інформації; по-друге — здійснення моніторингу мережевих інформаційних ресурсів, які в першу чергу спеціалізуються на наданні інформації стосовно новин, пов'язаних з юридичною сферою, зокрема діяльністю судової системи, з подальшим розміщенням виявленої цікавої та корисної інформації у професійній мережі «Феміда».

За прикладом перелічених інформаційних ресурсів, зокрема «Юридичної практики», надати можливість учасникам мережі коментувати кожну з новин не лише в розділі «Форум» та у відповідних групах, а й безпосередньо у розділі «Стрічки новин».

Другий напрямок роботи з популяризації професійної мережі «Феміда» на перших етапах — тісна співпраця на договірній основі з представниками засобів масової інформації, акредитованих для висвітлення певних заходів, з метою отримання інформації від них безпосередньо з місця подій, та її розміщення у професійній мережі «Феміда», а в подальшому — введення професійних журналістів до штату адміністрації професійної мережі, та їх акредитація для участі у відповідних заходах.

Третій напрямок — створення у професійній мережі «Феміда» окремих розділів для опублікування, наприклад, матеріалів засідань Ради суддів України, рад суддів господарських, адміністративних судів, постанов пленумів Верховного Суду України, Вищого господарського суду України, Вищого

адміністративного суду України, Вищого спеціалізованого суду України з розгляду цивільних і кримінальних справ, судової практики, що дозволить використовувати професійну соціальну мережу не лише як площадку для дискусій, а й як надійного помічника у роботі.

Активна комплексна робота за запропонованими напрямами дозволить згодом створити з аналога звичайної соціальної мережі потужний багатогранний інформаційний ресурс, цікавий та корисний саме для фахівців юридичної сфери, які зможуть за його допомогою не лише спілкуватися з колегами, а й мати оперативний доступ до згрупованої та систематизованої інформації, в тому числі й до новин, яка стосується насамперед судової системи.

Слід зауважити, що проект професійної мережі «Феміда» не є комерційним, однак має величезний потенціал для розвитку та зростання популярності. Разом з тим, популяризація та належна безперебійна робота цього мережевого ресурсу неможливі без відповідного технічного забезпечення. Йдеться не лише про належне технічне обслуговування функціонування мережі розробником, а й про наявність технічних можливостей для безперешкодного доступу до неї з боку користувачів. Тобто виникає необхідність у сучасному технічному оснащенні як адміністрації професійної мережі, так і її користувачів на місцях. Нагальним є не лише приведення наявних технічних засобів у відповідність до вимог сьогодення, а й залучення для обслуговування цих засобів висококваліфікованих фахівців, що, в свою чергу, потребує своєчасного та належного рівня матеріально-технічного забезпечення. І якщо минулий рік був роком популяризації інформаційних технологій, у тому числі й створення професійної соціальної мережі «Феміда» як інструменту, що сприятиме удосконаленню комунікації судової влади, то поточний рік має бути роком їх запровадження у повному обсязі.